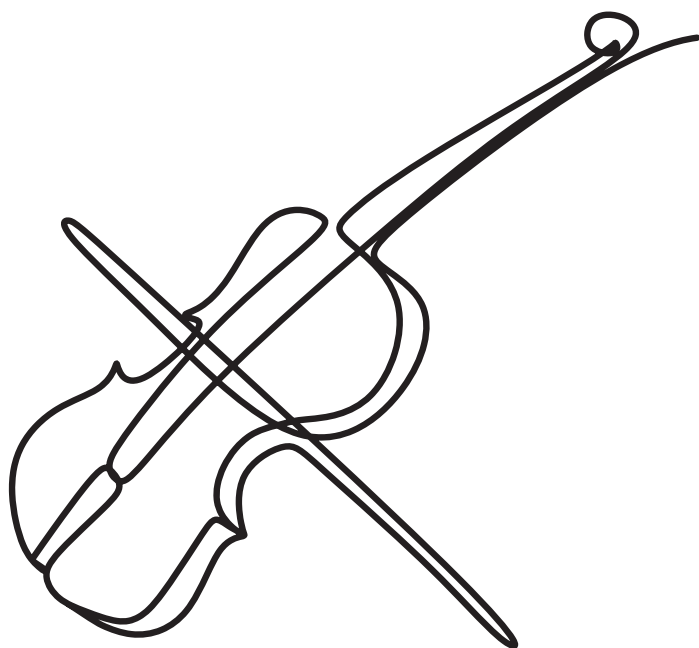
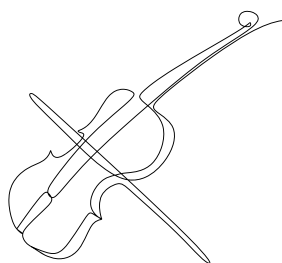

Viktor Paskov

BALADA ZA
GEORGA
HENYCHA

Viktor Paskov
BALADA ZA GEORGA HENYCHA

PRETAKANJA
VIII

BALADA ZA GEORGA HENYCHA

Viktor Paskov

Naslov izvirnika: Балада за Георг Хених
© izvirnika: Viktor Paskov, 1987
© za slovensko izdajo: Družina d. o. o., 2019
Izdaja: prva
Prevod: Namita Subiotto
Spremna beseda: Ljudmil Dimitrov
Urednik zbirke: Jože Horvat
Jezikovni pregled: Mojca Pipan
Korekturno branje: Lejla Križanič Krk
Oblikovanje: Lucia Jerman
Grafična priprava: Družina d. o. o.
Izdala: Družina d. o. o.
Za založbo: Tone Rode
Naklada: 400 izvodov
Tiskano v Sloveniji
Ljubljana 2019

National
Culture Fund
Bulgaria

This book has been translated with the support of the National Culture Fund, Bulgaria.

Prevod je izšel s podporo Bolgarskega državnega kulturnega sklada.

Več informacij o knjigah založbe Družina najdete na spletni strani: www.druzina.si

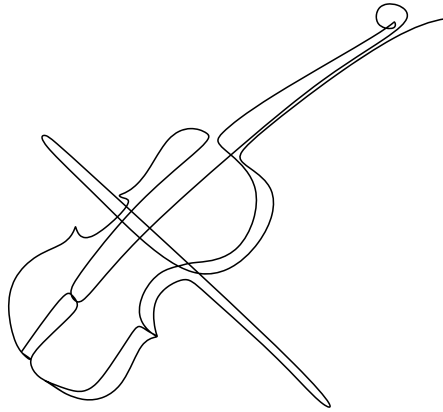
CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.2-311.2

PASKOV, Viktor, 1949-

Balada za Georga Henycha / Viktor Paskov ; [prevod Namita Subiotto ; spremna beseda Ljudmil Dimitrov]. - 1. izd. - Ljubljana : Družina, 2019. - (Pretakanja ; 8)

Prevod dela: Balada za Georg Henih
ISBN 978-961-04-0589-4
COBISS.SI-ID 300627456

Viktor Paskov
BALADA ZA GEORGA HENYCHA

DRUŽINA
2019

Ko sem nedolgo tega šaril po starih družinskih dokumentih, sem naletel na dve pismi Georga Henycha, napisani s kemičnim svinčnikom in nemogočim rokopisom na liste iz šolskega zvezka.

Na gornjem desnem vogalu sta bila zapisana letnica – 1960 – ter kraj, kjer sta bili napisani – dom za starejše v vasi Hajredin.

K zadnjemu listu drugega pisma je bilo z zarjavelo sponko pripeto obvestilo uprave. Pisalo je, da je tega in tega dne umrl Georg Henych (sledil je latinski izraz za besedo »starost«) in da je bil naslednjega dne pokopan na vaškem pokopališču.

Njegova poslednja želja je bila, da ga pokopljejo skupaj z violino, s katero je bil prišel tja in ki je bila njegovo edino premoženje.

Po nekakšnem čudnem spletu okoliščin sem prav tistega dne, ko je umrl Georg Henych, napolnil dvanajst let.

Skušal sem se spomniti tistega dne. Toda tam, kjer bi moral biti spomin – v srcu? duši? –, je bila bela lisa.

Moralo je biti mehko sončno jutro na začetku jeseni ... Bržkone je bilo obarvano z nekakšnimi odtenki – toda kakšnimi?

Ali še obstajajo takšni odtenki?

V trenutku, ko pišem te vrstice, zunaj rosi: poznojesenski večer. Bloki čez cesto se zdijo vijolični v mastno sivi megli. Od časa do časa se spodaj ustavi trola, vrata se odprejo in zaprejo. Po sobi lazijo sence, a med njimi ni sence Georga Henycha. Še nikoli nisem občutil takšne samote.

... Moralo je biti mehko sončno jutro na začetku jeseni. Mati je kuhala. Imeli smo sobo in kuhinjo v prastari hiši na ulici Iskar, zdaj pa na njenem mestu stoji neka druga stavba. Nočem sploh vedeti, katera.

Oče se je po zajtrku odpravil ven z dvema nakupovalnima torbama. Zavil je v gostilno na vogalu ulic Rakovski in Iskar in morda kupil pivo, vino in žganje.

Kaj se je še zgodilo tistega dne?

Moja družina se je pripravljala za praznovanje. Ne! Cela soseska se je pripravljala nanj. Naši starši so znali včasih čudovito praznovati.

Jaz sem ošabno postopal naokoli, s tankimi nožicami in zoprnimi okroglimi očalci in s svojo nekdanjo samozavestjo: bil sem kralj Viktor.

(Tako mi je pravil Georg Henych.)

Zakaj šarim po starih dokumentih? V njih ne morem najti ničesar. Ko bi obstajal, recimo, družinski grb ali plemiški naslov mojega rodu, bi se mi morda splačalo brskati med potrdili o nakazilih, računi, karticami, obveznicami brez kritja in sodnimi sklepi. Vendar ne obstaja.

Materina družina je kulaška. Njihovo imetje je bilo nacionalizirano po devetem septembru. Resda je nek njihov prednik, legendarni Postonko, na začetku devetnajstega stoletja izvršil pomemben podvig, saj naj bi odsekal glavo nekemu agi. Ampak za to ne obstajajo nobeni pisni dokazi.

Očetovi pa so po rodu Vlahi, vendar ne Dačani in ne vedo natanko, od kod so prišli. (In kam gredo.)

Odločitev Georga Henycha, da mi dodeli naslov »kralj«, torej ni te vrste.

Sedaj prebiram njegovi poslednji dve pismi in vidim, da me tudi v njih tako naslavlja: »kralj Viktor«.

Georg Jozef Henych.

Spominjam se močno ukrivljenega trupa, ki ga je zvila Behterjeva bolezen, glave, ki jo je tresla Parkinsonova bolezen, rok z dolgimi krivimi prsti, pokritih z rjavimi pegami, ki sta spominjali na hobotnici, izpod katerih je nastalo toliko mojstrskih violin.

Henych.

Tistega dne, pred štiriindvajsetimi leti, si ležal v krsti (Smrekovi, javorovi? S kakšnim razmikom letnic? Kakšnim odstotkom vlažnosti?) – ležal si v preprosti krsti iz grobega, nemuzikalnega lesa in bil si mrtev.

Mrtev.

Upam, da so, preden so te spustili v grob, opravili obred v cerkvi, saj si bil kristjan. Na tvoji levi strani je, mrtva kot ti, ležala violina za boga, krona tvojega devetdesetletnega življenja. Ta nesimetrični, nenavadni inštrument neobičajnih mer, zaradi katerega so tvoji ugledni učenci dan za dnem obiskovali tvoje siromašno kletno stanovanje na ulici Volov, da bi ga videli. Ko pa so ga videli, so tleskali z jezikom, se hahljali in se muzali.

Tvoje poslednje minute so bile bržkone grenke, ljubi starček.

Bržkone so minile v obupu – kot poslednji iz rodu Henych si mislil, da bo smrt za vedno izbrisala spomin nate. In prav si imel.

Ali človek, potem ko zapusti ta svet, še naprej živi v zavesti drugih? Ali – lepše povedano – se duh mojstra preseli v njegove učence, njegova umetnost pa v njihov spomin in delo?

Večina tvojih učencev je živih, vendar se iz njihovih ust ne da izvleči niti besedice o tebi. Ti si mrtev. Štiriindvajset let po

tvoji smrti nihče ne ve ničesar o tebi. Tisto malo, kar vem jaz, nima skoraj nič opraviti s tvojo umetnostjo.

Več ima opraviti z mano.

Pozabil sem namreč, kdo sem!

Ima me, da bi zaklical kot judovski kralj: o, bedni Georg Henych, pridi ven! Povej: ali stvari, ki jih ustvarimo z največjo ljubeznijo, ker drugače ne znamo, in ki bi nas morale povzdigniti, vselej vzbujajo posmeh, zbadljivke in hahljanje?

Bi morali v trpljenju te stvari zapisati bogu?

Si ga videl tam, v nebesih, ali si zgnil in je s tabo zgnila tudi tvoja violina?

Česa si se spominjal, ko si začel izdelovati tisti za ta poklic tako nenavadni inštrument?

Georg Henych, kralju Viktorju gre na jok. Sramota. Naj ti bo lahka zemljica.

* * *

Nisem še dopolnil pet let, ko sem ga prvič videl. Spomin na to je še vedno svež in jasen kot risba z barvicami na rižev papir. Zdi se, kot da z višine motrim, kot da lebdim nad dogodki in pripetljaji izpred tridesetih let in jih natančno opazujem. Nimam želje, da bi se vmešaval v njihov tek ali da bi jih – bog ne daj – spreminjal.

Moj oče je bil glasbenik. Tudi njegov oče je bil glasbenik. Logično je bilo, da tudi jaz postanem glasbenik, in to je bila edina stvar, v kateri sta se moja starša popolnoma strinjala. On – ker je pronicljivo dojel, da sem bolj nadarjen od njega, ona – da bi prek mene kaznovala mater, očeta, brate, tete, prve in druge bratrance, ki so jo izobčili iz vplivne rodbine Medarovih, čim je sklenila zakonsko zvezo z vlaškim potomcem – mojim očetom.

Poleg tega so trdili, pri čemer so se sklicevali na nekaj anonimnih pisem, da je moj oče pankrt. Ampak to ni res! Pankrt ni bil on, pač pa moja babica, njegova mati. Pa kaj, če je bila pankrt – bila je čudovita babica, krotka in dobra, polovico

obraza ji je obarval vijolični pigment in bolgarsko ni znala, toda dovolj o babici, tu nimam namena govoriti o njej.

Mati me je v svojih najdrznejših fantazijah videla na koncertnem podiju kot čudežnega otroka v miniaturnem fraku in z metuljčkom, z miniaturno violino v roki, obsijanega z lučjo in slavo. Za menoj – filharmonija, ki ji dirigira slavni dirigent. V loži – vlada. V drugi loži – Bolgarska kmečka narodna stranka (Medarovi so bili poljedelci). Cvetje, ovacije. Konfeti, girlande, razkošje. Novinarji. V zadnji vrsti na tretjem balkonu, na sedežih za zastojkarje pa – osramočeni Medarovi, s slabo vestjo na obrazih: poglej, kaj zmore, ta pankrtov sin! ...

Tako je sanjerala moja ponosna in ponižana mati. Jaz pa sem si strašno želel postati slaven violinist. (Strašno sem si želel postati tudi slaven miličnik, strojnik, gasilec.) Toda violin za štiriletnike niso imeli – imeli so četrtnike, polovinke, tričetrtinike in celinke, jaz pa sem potreboval osminko. Ki ni večja od moške pedi, a je vseeno inštrument.

Edini, ki bi bil pripravljen narediti kaj takega, je bil Georg Henych.

Bralca prosim, naj mi oprostijo, da se lotevam vračanja v stare čase, toda na prste ene roke se lahko preštejejo tisti, ki poznajo zgodbo mojstra Georga, ki vedo, kako in zakaj se je znašel v Bolgariji.

Na začetku dvajsetega stoletja, ko so po rumenih sofijskih tlakovcih potovale kočije, v kočijah pa dame v krinolinah in gospodje v frakih, ko so po sofijskih vrtovih pihalne godbe igrale Potpourri iz La Traviate, ko je Ivan Vazov sprehajal svojega psa pred Narodnim sobranjem in ko je Operna družba predvajala prve spektakle, so v Sofijo prispeli češki in italijanski glasbeniki, da bi ustvarili bolgarsko glasbeno kulturo.

Bogve s kakšnimi težavami, neprijetnostmi in pomanjkanjem so se srečevali na svoji misiji. Najraje sploh ne bi govoril o tem. Postane me sram, zgrabi me tesnoba. Večinoma so se razžaljeni vračali domov. Imena tistih, ki so ostali, niso znana. Konzervirana so v institucijah in enciklopedijah in dobro, da

smo jim izkazali vsaj to čast, mi, ki smo na njihovih plečih zmagoslavno zakorakali pod žaromete svetovnega podija.

Moral je biti topel jesenski dan leta 1910. Na sofijsko železniško postajo je ob piskanju in puhanju prispel vlak iz Češke. Skozi okence kupeja je z vedro radovednostjo pokukal mojster Georg Henych – štiridesetletni moški, visok in postaven, svetlolas in modrook. V tovornem vagonu je potoval njegov zaboj z nenavadnim orodjem – tankimi pilami, finimi dleti, miniaturnimi obličji, žagicami, skobljiči, kalupi, s filcem ovitimi kladivci in kavliji, ki sem jih videl pol stoletja kasneje.

»Prispeli smo, Boženka!« je rekel svoji mladi ženi, ki je imela modre oči kot on. »Pridi, tu izstopiva!«

Ju je kdo pričakal na sofijski železniški postaji? – Bržkone. To sta bila nemara kapelmojstra Jindřich Wiesner in Masaryk – takrat prav tako mlada in zanosna kot on.

Naj jim bo lahka zemljica!

Ne vem, kje sta se nastanila zakonca Henych in kako sta preživela vsa tista dolga, mučna in težka leta. Vem le, da je Georg Henych igral kontrabas v Carskem orkestru, da je izdeloval mojstrske violine in da je bilo okrog njega kup nadarjenih učencev. Vem tudi, da so se takrat polagali temelji bolgarskega goslarstva.

Kaj pa ti, Georg Henych, si bil srečen? Zakaj se nisi vrnil v rodno Češko k svojemu bratu Antonu, o katerem si mi tolikokrat pripovedoval? Tam, okoli podedovanega gradu, so bile zelene livade, neugnani konji so galopirali po zelenih livadah, rahel vonj po javorju in laku se je raznašal po tvojem ateljeju, v katerem je zate ljubeče skrbela tiha Boženka, in kaj potem, če nista imela otrok, ko pa so na tvoje violine igrali po celi Evropi?

Ne bom vprašal, zakaj si ostal. Ne kako si preživel mučna leta. Ne kakšna ponižanja in razžaljenja si prenesel. Bistveno je, da si ostal.

Morala je biti nedelja, saj je bil moj oče prost samo ob nedeljah. Ostale dni v tednu je preživel na vajah in koncertih v Muzikalnem teatru. Ko ni imel vaj in koncertov, je igral po veselicah – saj veste, bili smo revni. Ponižana mati je delala na domu. S staro singerico je pritrjevala ovratnike na srajce. To ni prinašalo ničesar, razen slabe volje.

Včasih, ko je bila slaba volja na vrhuncu, je otrpnila s praznim pogledom nad šivalnim strojem in z nitjo med stisnjenimi zobmi. Noga pa je še naprej poganjala pedal v prazno. V takih trenutkih je vodila namišljeni dvoboj z Medarovimi.

Jaz sem v teh dvobojih igral pomembno vlogo.

Prepričan sem, da je bila nedelja, najbrž na začetku avgusta.

Sam sem vstal. Medtem ko je mati likala moj krem suknjiček, sem se zelo skrbno umil. Od vznemirjenja nisem mogel ničesar použiti. Zajtrk je bil prava muka.

V sobi z oknom, skozi katero se je videla sivo razpokana stena sosednjega bloka, je bilo mračno kot vedno. Le takrat, ko je na steno padel sončni žarek, se je zazdelo, da je tudi pri nas bolj svetlo.

Tisto nedeljo pa je bilo, kot bi se vsi sončni žarki brez reda usuli na naša tla, iz pipe je tekla sončna voda, na materinem obrazu je svetil sončen nasmešek, le oče je bil strog, lep in marmoren; črn koder je padel na njegovo marmorno čelo, odstranil ga je z ostrim zasukom glave.

O, kakšen artist je bil to! ...

Zajtrk se je zaključil v svečanem molku. Zopet sem si moral umiti roke.

Potem naju je mati pospremila po hodniku, po stopnicah navzdol, vse do vhodnih vrat. Tam je obstala prekrizanih rok in nama zaželela »srečno pot«. Kot da se odpravljava daleč, v drugo državo, na pomembno misijo.

Oče je resno in odločno korakal v svoji beli laneni obleki, ki je dišala po sivki. Jaz sem tekal za njim in široko odprtih oči gledal, kaj se dogaja naokoli. Kaj vse se je dogajalo!